

**OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTKÓW w WARSZAWIE**

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

1. *Obiekt*

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” **SCHRONY BOJOWO – POZORNE
MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i SZYBU „ARTURA”
OB. NIE UŻYTKOWANE**

/1,7/

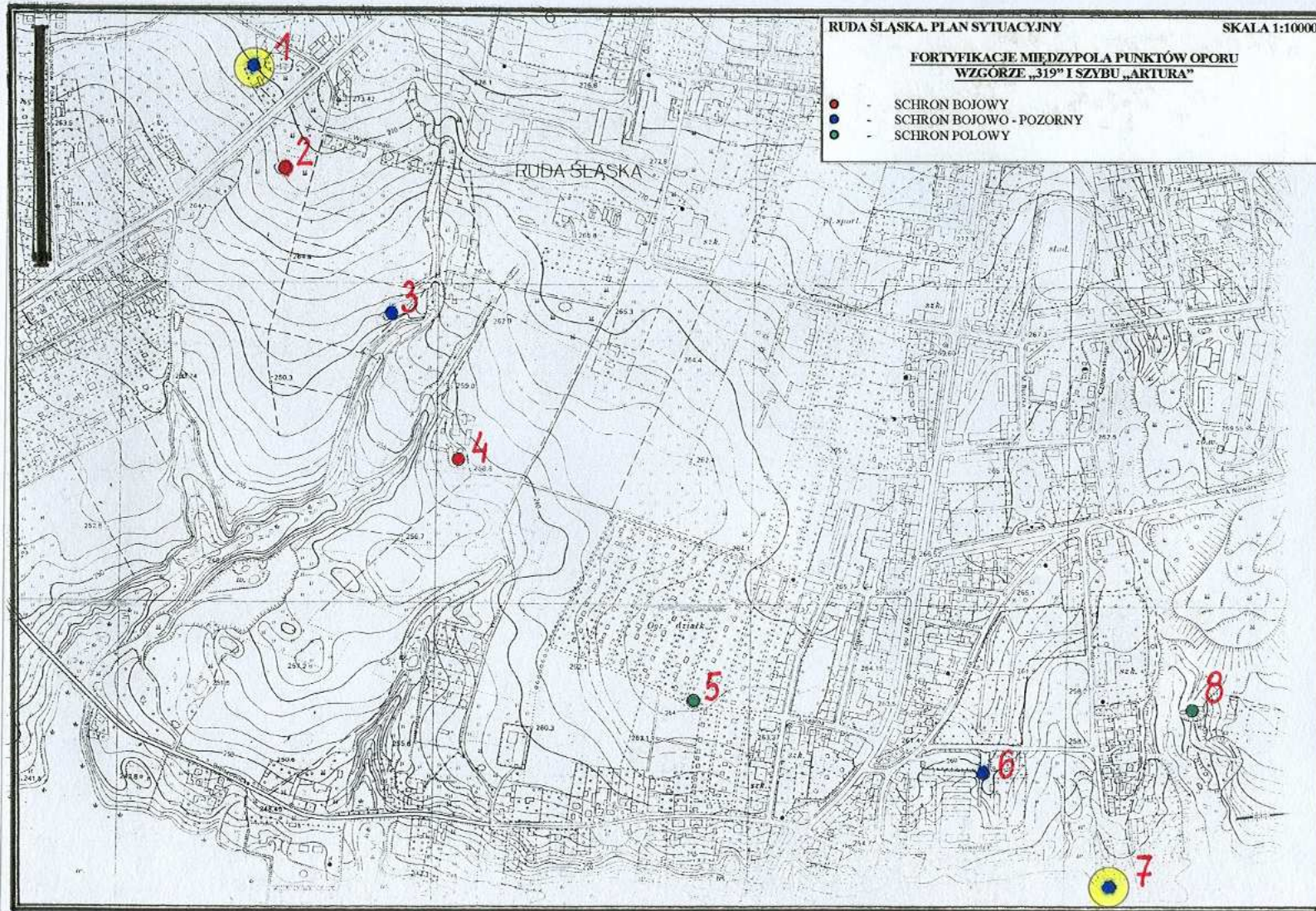
2. *Czas powstania*

1938r

3. *Miejscowość*

**RUDA ŚLĄSKA –
BIELSZOWICE, WIREK**

11. *Zdjęcie rzut przekrój sytuacja orientacja*

4. *Adres*

Schrony położone odpowiednio:
w Bielszowicach na pn. od ul.
E.Kokota w rejonie parceli przy
ul. Pasiecznej 8-10, od zach. /1/,
w Wirku w rejonie zbiegu ul.Brata
Alberta i ul.Wodnej /7/

nr hipoteczny dz. nr .....
KW .....

5. *Przynależność administracyjna*

województwo Śląskie
powiat grodzki Ruda Śląska
gmina miasto Ruda Śląska

6. *Poprzednie nazwy miejscowości*

Bielschowitz,
Neudorf, Antonienhütte, Ruda

7. *Przynależność administracyjna
przed 31 grudnia 1998r*

województwo katowickie
gmina miasto Ruda Śląska

8. *Właściciel i jego adres*

schron nr 1 - Skarb Państwa –
Prezydent Miasta Ruda Śląska
schron nr 7 - Związek, Ruda
Śląska ul.Wodna 10 /Pietera 1/

9. *Użytkownik i jego adres*

j.w

10. *Rejestr zabytków*

Nr

data

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numery i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

Schron nr 1 – jeden z nielicznych posiadających dużą ilość elementów pierwotnego wyposażenia.

25. Opracował

tekst mgr inż. Adam Szewczyk
plany, rysunki mgr inż. Adam Szewczyk
zdjęcia, fotografie mgr inż. Adam Szewczyk

sierpień – wrzesień 2001 roku

miejsca przechowywania negatywów

mgr inż. Adam Szewczyk
Katowice ul. Tysiąclecia 1/19

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego.

22. Bibliografia

- Denkschrift über die polnische Landbefestigung, Berlin 1941r,
- Sadowski Jan. Przygotowania Centralnego Rejonu Przemysłowego Śląska do obrony w okresie międzywojennym w: Woskowy Przegląd Historyczny 1959r, nr 4
- Kartograficzne udokumentowanie zasobów budownictwa obronnego w Polsce od poł. XVIII w. do 1945r. Województwo katowickie, Warszawa 1998r.

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

27. Załączniki

wkładka szt. 5...

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

Przebieg granicy polsko – niemieckiej na terenie Górnego Śląska został określony 20.10.1921r decyzją organu wykonawczego Paryskiej Konferencji Pokojowej. Wkroczenie Wojsk Polskich na Górny Śląsk w czerwcu 1922r zapoczątkowało przygotowania obronne w strefie przygranicznej. Zachodni odcinek granicy przecinający tereny o największej koncentracji przemysłu zabezpieczała 23 Dywizja Piechoty. Jej dowódca gen. bryg. dr Józef Zajac zaproponował budowę fortyfikacji stałych. Wiążące decyzje zapadły w 1933r. W tym czasie w Sztabie Generalnym zatwierdzone zostały projekty pierwszych fortyfikacji w pasie umocnień przygranicznych. Ich autorem był gen J.Zajac. Od 1933r realizowano program budowy fortyfikacji - w szczególności na kierunkach wylotów głównych tras z Bytomia i od strony Zabrze. Dojście Hitlera do władzy decydowało o przyspieszeniu realizacji prac. Pierwsze budowle obronne wzniesiono na zach. od Bobrownik w kolanie Brynicy oraz na pd-zach. od Dąbrówki Wielkiej. Fortyfikacje powstały także na pd-zach. od Kochłowic w rejonie Szybu „Artura”, gdzie prace prowadzono od 1934r. W 1935r w rejonie Szybu „Artura” istniało już kilka schronów bojowych przypisanych do pozycji skrzydłowej osłaniającej rejon przemysłowy od pd. W następnych latach prace zostały zintensyfikowane a pas umocnień rozciągnięto na dystansie 60km, od Przeczyc do Gostynki. Od wiosny 1936r za budowę fortyfikacji odpowiadał płk. J.Sadowski – nowy dowódca 23 DP. W okresie 1935-36r zbudowano 48 obiektów, tak samo w roku następnym. W 1938r oddano 27 schronów oraz 4 obiekty hydrotechniczne. W 1939r wykonano ok. 50 obiektów. Łącznie powstało dziewięć punktów oporu. W pobliżu Nowego Bytomia, na terenach Bielszowic i Czarnego Lasu rozbudowano punkt oporu Wzgórze „319”. Schrony rozmieszczono z dwóch stron drogi z Rudy z zakończeniem ufortyfikowanej strefy w rejonie cegielni na polach Bielszowic. Etap prac zamknięto w 1938r.

c.d na wkładce

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje. Wnętrze wyposażenie instalacje)

Schrony bojowo - pozorne – zlokalizowane odpowiednio

- **schron nr 1:** we wsch. części Bielszowic w rejonie skrzyżowania ul. E.Kokota i ul. Pasiecznej. Miejsce schronu wyznacza strefa zieleni po zach. stronie parcel przy ul. Pasiecznej 8 – 10. Schron powstał w pobliżu dawnej granicy państwowej. Jego lokalizacja pozwalała na zabezpieczenie zach. przedpola punktu oporu Wzgórze „319” z przecięciem kierunku na podejściach wiodących z zach., od strony pobliskiej granicy z Niemcami. Schron stanowił skrajny, pn-zach. element w systemie fortyfikacji międzypola punktów oporu Wzgórze „319” i Szybu „Artura”. W sąsiedztwie pozostają ciężkie schrony bojowe - od pn-wsch, /punkt oporu „Wzgórze 319”/ i pd-wsch.
- **schron nr 7:** w środkowej części Wirka od pd. w rejonie zbiegu ul. Wodnej i Brata Alberta. Miejsce schronu wyznacza teren po pn. stronie Kochłówki, w dawnym ogrodzie na tyłach posesji mieszkalnej /zabudowa zlikwidowana/. Lokalizacja schronu pozwalała na zabezpieczenie przedpola wzdłuż Kochłówki z przecięciem osi trasy drogowej z mostem na Kochłowce, wiodącej od strony pd, z Halemby. Schron powstał w układzie fortyfikacji międzypola punktów oporu Wzgórze „319” i Szybu „Artura”. Zbudowany skrajnie w pd-wsch. części. W sąsiedztwie rozmieszczono dwa kolejne obiekty – schron bojowo-pozorny /od strony pn-zach./ i schron polowy /od strony pn-wsch./.

Schron : zbudowany w konstrukcji żelbetowej, wylewanej, zbrojonej prętami stalowymi $\varnothing$ 10mm w warstwie zewnętrznej oraz $\varnothing$ 20mm w warstwie wewnętrznej. Grubość ściany czołowej ze strzelnicą ckm - 1m Grubość ścian bocznych – 0,6m /w schronie nr 7 grubość ściany bocznej ze strzelnicą rkm także 1m/. Grubość ściany w części pozornej - 0,3m. Schron jednokondygnacyjny. W stropie belki stalowych wzmocnień przeciwodpryskowych z szyn. Grubość stropu ok. 0,85m. . Powierzchnie zewnętrzne oraz wewnętrzne ścian nie tynkowane z widocznymi śladami odeskowania. Od zewnątrz w miejscach połączeniu partii ścian i stropu zaokrąglenia. Na styku z podłożem izolacyjna warstwa zabezpieczająca z lepiku. Budowla na rzucie nieregularnym, podzielonym na dwa fragmenty. W części otwartej wydłużony segment partii pozornej. W uzupełnieniu fragment zasadniczy o obrysie zbliżonym do kwadratu obejmujący zamknięty segment partii bojowej. W układzie bryły odsłonięta zwarta partia segmentu bojowego oraz część pozorna w formie wydłużonego i licującego z nią muru, zawierającego wypełnienie nasypem ziemnym obejmującego całość. W zakończeniu części pozornej niewielki fragment załamane prostopadłe muru. W partii bojowej prostokątny otwór wejścia, strzelnica o wymiarach zewnętrznych 0,8x0,5m i zuskokowanych przeciwrykoszetowo obrzeżach powodujących zmniejszenie światła prostokątnego otworu od wewnątrz oraz mniejszy otwór dodatkowej strzelnicy /wyłącznie w schronie nr 7/. W otworze wejściowym drzwi pancerne uchylne na zewnątrz z dwoma skrzydłami - dolnym i górnym, osadzonymi na bocznych zawiasach. W zamknięciu strzelnicy stalowe okiennice uchylne do wewnątrz o dwóch skrzydłach mocowanych na bocznych zawiasach. W skrzydłach drzwiowych i okiennicach otwory obserwacyjno – strzelnicze. W części pozornej prostokątny otwór „wejściowy” z zamontowanym stalowym obramieniem.

Wnętrze: w części właściwej izba bojowa,

Wyposażenie : dwuskrzydłowe stalowe zamknięcia zainstalowane w otworze strzelnicy ckm, oraz dwuskrzydłowe pancerne zamknięcia w otworze wejściowym – dolne i górne /w schronie nr 7 zachowane tylko dolne/,

Uzbrojenie : zasadniczo schron wyposażony w ckm wz. 30 na podstawie wz 36, i w rkm wz 28 /schron nr 7/

Instalacje : prawdopodobnie wyłącznie polowa instalacja łączności telefonicznej

14. Kubatura ..... m ³	15. Powierzchnia użytkowa ..... m ²	16. Przeznaczenie pierwotne schron bojowo-pozorny	17. Użytkowanie obecne obiekt nie użytkowany
--	---	--	---

18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja

Brak bezpośrednich informacji o pracach oraz śladów wskazujących na ich przeprowadzenie.

19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropkonstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)

Obiekt nr 1

- odspojenie części bojowej od pozornej /szkody górnicze/
- wewnątrz izby bojowej wypełnione wodą do wysokości ok. 1,5m
- w otoczeniu schronu wysokie zarośla całkowicie przysłaniające obiekt
- znaczna korozja stalowych elementów zachowanego wyposażenia
- partia ziemnego nasypu obniżona i zniekształcona

Obiekt nr 7

- schron od czasu zakończenia drugiej wojny światowej opuszczony i dewastowany. Z uwagi na wytrzymałość konstrukcji stan zachowania budowli stosunkowo dobry.
- partia ziemnego nasypu obniżona i zniekształcona

Widok ogólny od pn. - zach.

20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie

Schron nr 1. Wykonanie odprowadzenia dla wody z wnętrza schronu i uporządkowanie otoczenia. Wycinka zarośli. Wyeksponowanie schronu. Oznakowanie. Obiekt wymaga zachowania w formie świadka. Popularyzacja podstawowych informacji o obiekcie w przewodnikach.

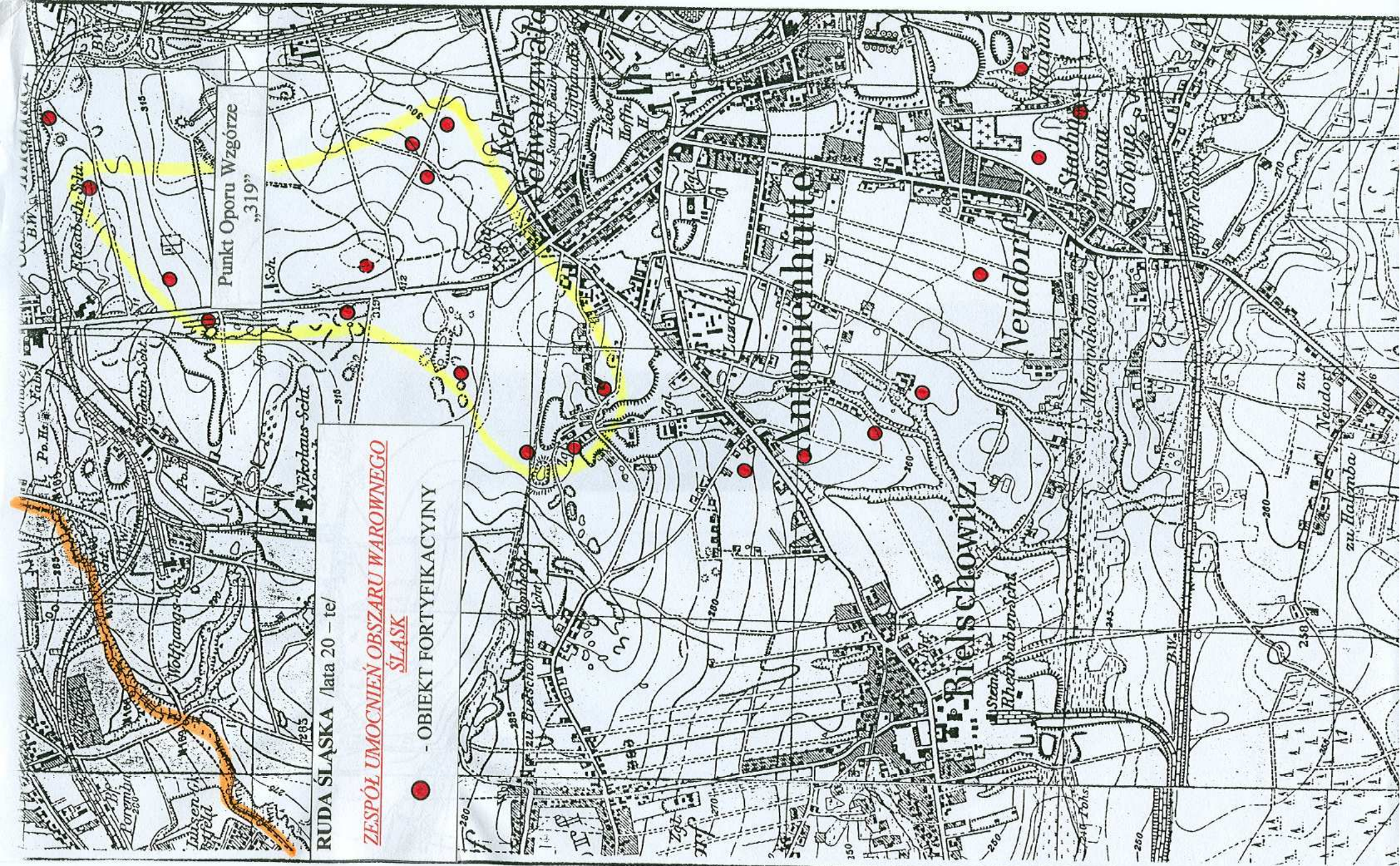
Schron nr 7. Wykonanie elementarnych zabiegów porządkowych w otoczeniu schronu. i wyeksponowanie obiektu. Oznakowanie. Niezbędne zachowanie w formie świadka. Popularyzacja podstawowych informacji o obiekcie w przewodnikach.

RUDA ŚLĄSKA /lata 20 – te/

**ZESPÓŁ UMOCNIEŃ OBSZARU WAROWNEGO
ŚLĄSK**

● - OBIEKT FORTYFIKACYJNY

Punkt Oporu Wzgórze
„319”

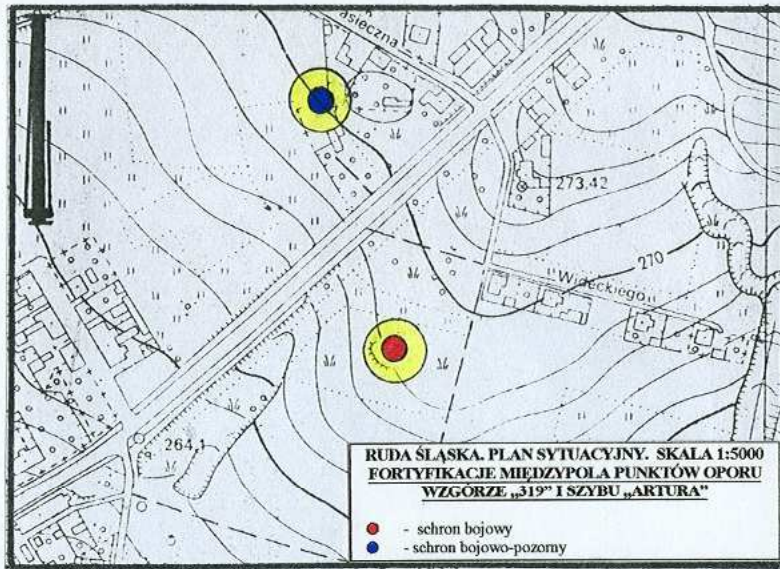
1. <i>Miejscowość</i> RUDA ŚLĄSKA – BIELSZOWICE, WIREK	2. <i>Obiekt</i> Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” SCHRONY BOJOWO – POZORNE MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i SZYBU „ARTURA” OB. NIE UŻYTKOWANE /1,7/	3. <i>Zawartość wkładki</i> ciąg dalszy punktu 12 - historia obiektu ilustracje
--	---	---

c.d historii

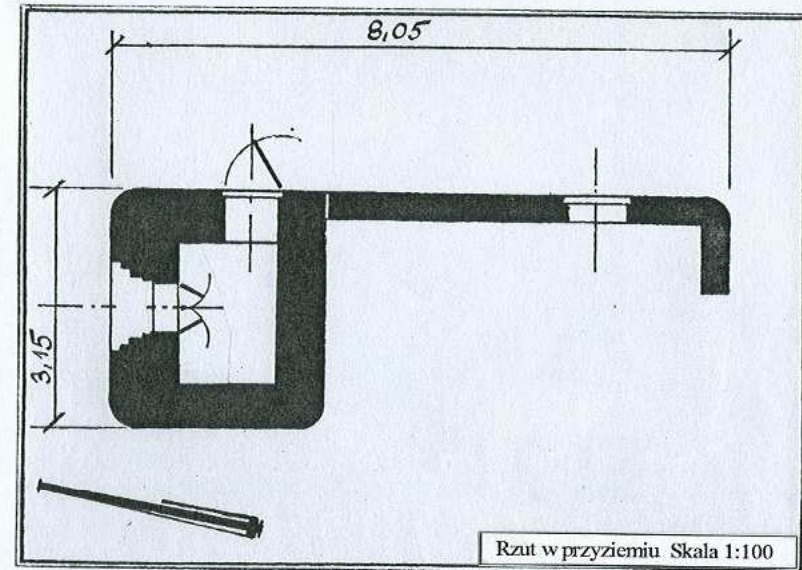
Do fortyfikacji punktu oporu Wzgórze „319” należało ok. 12 obiektów. Podobną liczbę schronów zawierały umocnienia sąsiedniego punktu oporu w zespole Szybu „Artura”, który powstał na terenach Kochłowic. Punkty oporu umożliwiały obronę okrężną. Pomiędzy nimi zaprojektowano fortyfikacje w systemie liniowym. Ich budowę przeprowadzono zasadniczo w okresie 1937 - 1938r. W pozycjach liniowych, tak jak w punktach oporu główne obiekty obronne były dziełami zaprojektowanymi indywidualnie. Stanowiły budowle jednokondygnacyjne, najczęściej ze strzelnicami ckm /także armat p.pan/ i zawierały pojedyncze kopuły pancerne. Przy ich budowie wykorzystywano dzwony kopuł wytwarzane na bieżąco w 1938r. Do głównych ciężkich schronów umocnień liniowych, rozmieszczonych pomiędzy punktami oporu Wzgórze „319” i Szybu „Artura” zaliczały się dwa obiekty. Pierwszy zapewniał obronę ppanc i powstał w pobliżu drogi wiodącej z Bielszowic. Drugi, słabiej wyposażony został usytuowany głębiej wśród pól, na pd-wsch, od tej drogi. Odległości między schronami jak też schronem skrajnym punktu oporu Wzgórze „319” zawierały się na długości 500 – 800m. Skrócono je w kolejnym etapie prac gdy linię obronną uzupełniono dodatkowymi schronami w typie fortyfikacji lekkich. Były to schrony bojowo-pozorne, obiekty o sylwetce dużych ciężkich schronów ze skromnym uzbrojeniem i wyposażeniem. W 1938r pomiędzy ciężkimi schronami powstały dwa tego typu schrony. Wzmocniły obronę pn-zach. części pozycji liniowej pozostającej w granicach Bielszowic. Kolejne dwa obiekty zbudowano na obrzeżu Wirka. Wszystkie budowle wzniesiono wg ujednoliconych, typowych projektów. Na część bojową składała się w nich tylko jedna mała izba ze strzelnicą ckm. Zgodnie z zasadą wzajemnego wsparcia strzelnice w tych schronach dostosowano najczęściej do prowadzenia ognia bocznego przed schrony sąsiednie, bez obrony czołowej - w niektórych schronach wprowadzono dodatkową strzelnicę rkm, umożliwiającą obronę czołową od strony ataku. Zabezpieczenie głównej strzelnicy stanowiła dwuskrzydłowa okiennica pancerna. Schrony bojowo-pozorne zostały przeznaczone dla nielicznej załogi złożonej z dwóch bądź trzech żołnierzy zajmujących izbę bojową. Na większą „pozorną” część schronu składała się partia nasypu ziemnego i tylnej ścianki z otworem wykonanym w formie drugiego, ślepego wejścia. W 1939r dla uszczelnienia obrony realizowano budowę dalszych schronów ale już w typie umocnień polowych. Wznoszono je oszczędnie z założeniem, że niewielkie rozmiary budowli zadecydują o ich przetrwaniu w warunkach ostrzału artylerii, mimo małej odporności. Dodatkowe schrony również zawierały pojedynczą izbę oraz jedną lub dwie strzelnice ckm. Dwa takie obiekty powstały na pozycji liniowej w rejonie Wirka. Wzmocniły obronę w jej centralnej i pd-wsch. części. Od marca 1939r Śląskie fortyfikacje podlegały armii „Kraków” /z Grupą Operacyjną „Śląsk” w składzie dowodzoną przez gen. J.Sadowskiego/. W dniach poprzedzających wybuch wojny linia umocnień stanowiła mocne oparcie dla grup walczących z niemieckimi bojówkami dywersyjnymi. W Bielszowicach i Czarnym Lesie przy gliniankach dochodziło do walk. W nocy z 2 na 3 września z uwagi na panującą na froncie sytuację wszystkie schrony należące do fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” zostały rozbrojone i opuszczone. Stan taki trwał przez okres okupacji. W pierwszych latach powojennych niektóre obiekty fortyfikacyjne były traktowane jako budowle przydatne dla celów wojskowych i okresowo przeprowadzano w nich ich konserwację. W następnym okresie dawne schrony bojowe były obiektami opuszczonymi i ulegały dewastacji.

Do zespołu projektantów schronów należał płk Jan Sadowski, płk W. Klaczyński

Schron nr 1

Widok partii bojowej od strony północno - zachodniej

Widok partii pozornej od strony południowo - wschodniej

<p>1. <i>Miejscowość</i> RUDA ŚLĄSKA – BIELSZOWICE, WIREK</p>	<p>2. <i>Obiekt</i> Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” SCHRONY BOJOWO – POZORNE MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i SZYBU „ARTURA” OB. NIE UŻYTKOWANE /1,7/</p>	<p>3. <i>Zawartość wkładki</i> ilustracje</p>
---	---	---

Schron nr 1

Partia bojowa. Widok od pn – wsch.

Partia bojowa. Pancerne zamknięcie w strzelnicy.

Partia tylna /wschodnia/. Widok z pn.

Pancerne zamknięcie w otworze wejściowym.

<p>1. <i>Miejscowość</i> RUDA ŚLĄSKA – BIELSZOWICE, WIREK</p>	<p>2. <i>Obiekt</i> Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” SCHRONY BOJOWO – POZORNE MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i SZYBU „ARTURA” OB. NIE UŻYTKOWANE /1,7/</p>	<p>3. <i>Zawartość wkładki</i> ilustracje</p>
--	---	--

Schron nr 1

Partia bojowa. Otwór wejściowy.

Partia pozorna otwór wejściowy.

Partia pozorna. Widok od strony wsch.
Widok schronu od strony pd.

Widok muru partii pozornej.

1. Miejscowość

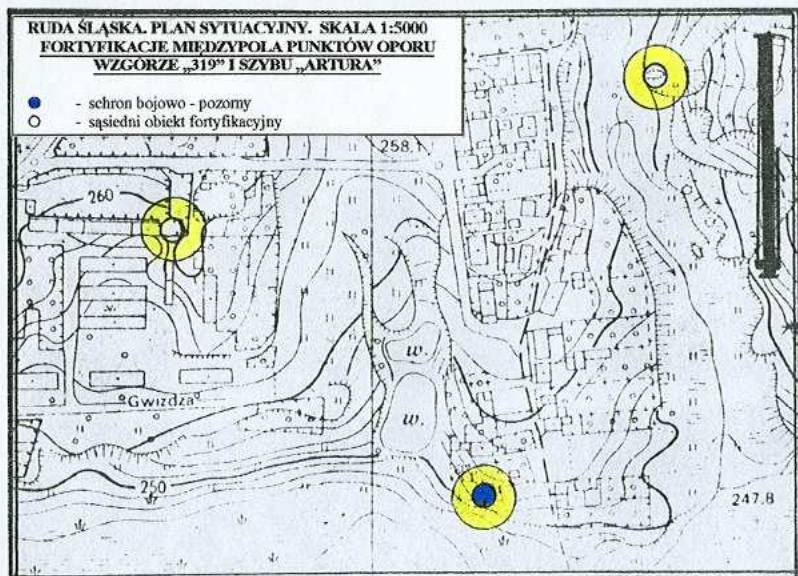
RUDA ŚLĄSKA –
BIELSZOWICE, WIREK

2. Obiekt

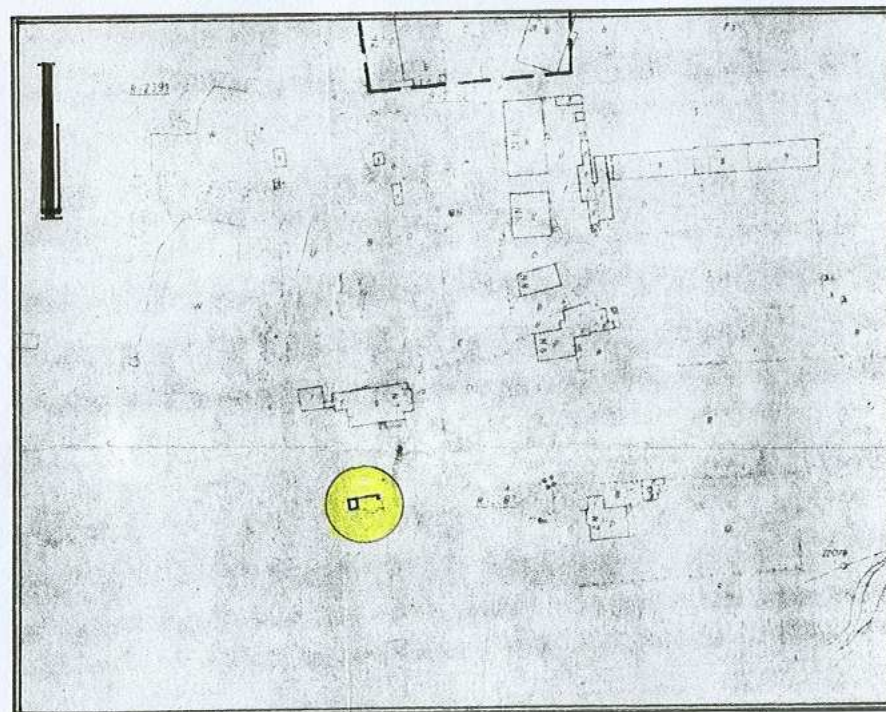
Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” SCHRONY BOJOWO –
POZORNE MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i
SZYBU „ARTURA” OB. NIE UŻYTKOWANE /1,7/

3. Zawartość wkładki

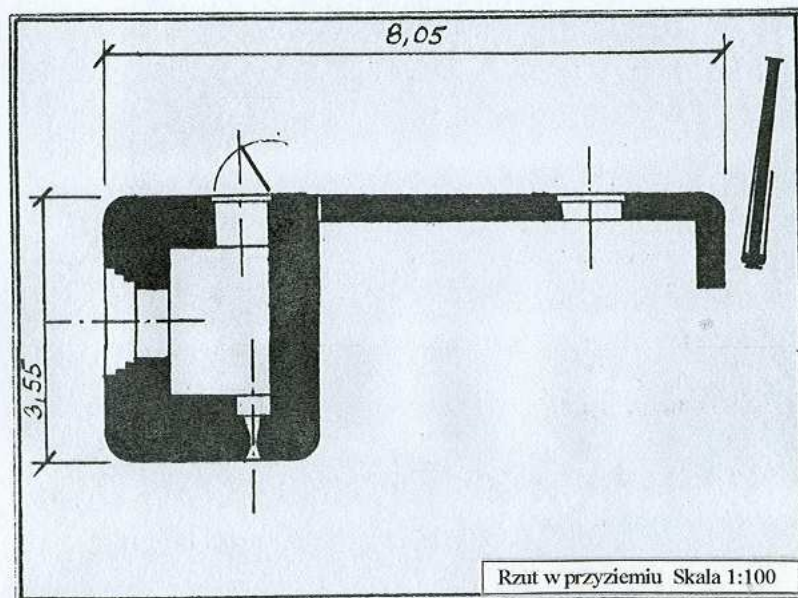
ilustracje

Schron nr 7

Fragment planu sytuacyjnego Rudy Śląskiej z
miejsmem schronu. Skala 1:2000

Schron nr 7

Widok od strony pd – zach.

Partia zach. Strzelnica ckm.

Izba bojowa. Strzelnica ckm /widoczne także wzmocnienie stropu/

<p>1. <i>Miejscowość</i> RUDA ŚLĄSKA – BIELSZOWICE, WIREK</p>	<p>2. <i>Obiekt</i> Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” SCHRONY BOJOWO – POZORNE MIĘDZYPOLA PUNKTÓW OPORU WZGÓRZE „319” i SZYBU „ARTURA” OB. NIE UŻYTKOWANE /1,7/</p>	<p>3. <i>Zawartość wkładki</i> ilustracje</p>
--	---	--

Schron nr 7

Izba bojowa. Strzelnica rkm.

Izba bojowa. Zachowane dolne skrzydło drzwi pancernych

Widok od strony pn – zach.

Widok przedpola /w stronę zach./

